רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק וכן אמר רב ששת כיון שהתחיל שוב אינו פוסק ואף רב הדר ביה דאמר רב חננאל אמר רב מונה עשרים ואחד יום כדרך שמונה עשרה ימים מר״ה עד יוה״כ [א] ומתחיל וכיון שהתחיל שוב אינו פוסק [ב] והלכתא כיון שהתחיל שוב אינו פוסק: **מתני׳** [א] עד מתי שואלין את הגשמים ר׳ יהודה אומר עד שיעבור הפסח ר׳ [ב] מאיר אומר עד שיצא ניסן שנאמר [1] ויורד לכם גשם יורה ומלקוש בראשון: **גמ׳** א״ל רב נחמן לר׳ יצחק יורה בניסן (א) יורה במרחשון הוא [ג] (דתנן) [ד] יורה במרחשון ומלקוש בניסן א״ל הכי אמר רבי יוחנן בימי יואל בן פתואל נתקיים מקרא זה דכתיב ביה [2] יתר הגזם אכל הארבה וגו׳ אותה שנה יצא אדר ולא ירדו גשמים ירדה להם רביעה ראשונה באחד בניסן אמר להם נביא לישראל צאו וזרעו אמרו לו מי שיש לו קב חטים או קבים שעורין יאכלנו ויחיה או יזרענו וימות אמר להם אעפ״כ צאו וזרעו נעשה להם נס ונתגלה להם מה שבכתלין ומה שבחורי נמלים יצאו וזרעו שני ושלישי ורביעי וירדה להם רביעה שניה בחמשה בניסן הקריבו עומר בששה עשר בניסן נמצאת תבואה הגדילה בששה חדשים גדילה באחד עשר יום נמצא עומר הקרב מתבואה של ששה חדשים קרב מתבואה של אחד עשר יום ועל אותו הדור הוא אומר [3] הזורעים בדמעה ברנה יקצרו הלך ילך ובכה נושא משך הזרע וגו׳ מאי הלוך ילך ובכה נושא משך וגו׳ א״ר יהודה שור כשהוא חורש הולך ובוכה ובחזירתו אוכל חזיז מן התלם וזהו בא יבא ברנה מאי נושא אלומותיו א״ר חסדא ואמרי לה במתניתא תנא קנה זרת שיבולת זרתים א״ל רב נחמן לר׳ יצחק מאי דכתיב [4] כי קרא ה׳ לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים בהנך שבע שנים מאי אכול א״ל הכי אמר רבי יוחנן שנה ראשונה אכלו מה שבבתים שניה אכלו מה שבשדות שלישית בשר בהמה טהורה רביעית בשר בהמה טמאה חמישית בשר שקצים ורמשים ששית בשר בניהם ובנותיהם שביעית בשר זרועותיהם לקיים מה שנאמר [5] איש בשר זרועו יאכלו וא״ל רב נחמן לר׳ יצחק מאי דכתיב [6] בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר משום דבקרבך קדוש לא אבוא בעיר א״ל הכי א״ר יוחנן אמר הקב״ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה ומי איכא ירושלים למעלה אין דכתיב [7] ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו וא״ל רב נחמן לר׳ יצחק מאי דכתיב [8] ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא א״ל הכי א״ר יוחנן אחת היא שמבערת רשעים בגיהנם מאי היא ע״ז כתיב הכא מוסר הבלים עץ הוא וכתיב התם [9] הבל המה מעשה תעתועים וא״ל רב נחמן לר׳ יצחק מ״ד [10] כי שתים רעות עשה עמי תרתין הוא דהוו עשרין [ה] וארבע שביקא להו א״ל הכי א״ר יוחנן אחת שהיא
שקולה

רבא אמר כיון שהתחיל. בשמיני ספק שביעי שוב אינו פוסק: **הדר ביה.** ממאי דאמר פוסק: **מונה כ״א יום.** מראש השנה עד שמיני ספק שביעי של חג כדרך שמונה מר״ה עד יוה״כ י׳ ימים שמתחיל למנות מיום ראשון של ר״ה ומזכיר מכאן ואילך וזהו שמזכיר בשמיני ספק שביעי שהוא כ״ב שוב אינו פוסק. והא ו) דמתחילין אנו למנות מיום א׳ דהא דאנו עושין ב׳ ימים לאו משום ספק דשמא עיברו לאלול דהא אנן בקיאינן בקביעא דירחא אלא משום דמנהג אבותינו בידינו. ל״א מונה כ״א יום כדרך שמונה כו׳ כלומר אם עיברו אלול לא יחשוב מיום ראשון של ר״ה כ״א יום שאם כן לא ימצאו בידו אלא כ׳ וכלים (ב) ביום טוב שביעי יום נטילת ערבה אלא מיום שמתחילין למנות עשרה ימים לעשות בעשירי יוה״כ יתחיל למנות באלו שבכך לא יטעה שיום הכפורים יום אחד לבד וידע מהיכן התחילו למנות לו וביום שכלין כ״א (ג) דהיינו ביום טוב אחרון מתחיל להזכיר וכיון שהתחיל שוב אינו פוסק: **א״ל רב נחמן לרב יצחק יורה בניסן הוא.** דכתיב ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון בתמיה: **והא במרחשון הוא.** כדתניא לקמן ובספרי ז) הוא: יורה ומלקוש מפרש לקמן ח): **אמר ליה.** ודאי במרחשון הוא ומקרא זה בימי יואל בן פתואל נתקיים שיורה ומלקוש היה בראשון ע״י נס שהיה רעב שבע שנים דכתיב ט) כי קרא ה׳ לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים וכתיב יתר הגזם אכל הארבה וגו׳: הכי גרסינן **יצא אדר ולא ירדו גשמים.** ולא זרעו. רוב אדר לא גרסינן: **רביעה ראשונה.** התחלת גשמים. ולקמן (דף ו:) מפרש רביעה שמרביע את הארץ: **או יזרענו וימות.** ברעב קודם שתגדל התבואה החדשה שלא יהיה לו מה יאכל: **נעשה להם נס כו׳.** והיינו דכתיב ושלמתי לכם את השנים אשר אכל הארבה וגו׳ י): **נתגלה להם תבואה שבחורי נמלים ומה שבכתלים.** שאצרו העכברים: **יצאו וזרעו.** (ד) וזרעו מה שבידם: **שני.** בניסן ושלישי ורביעי ומה שמצאו אכלו ולאחר שזרעו ירדו להם גשמים בה׳ בניסן והקריבו עומר בט״ז בניסן מאותה תבואה חדשה: **הגדילה בששה חדשים.** מתשרי ועד ניסן: **בי״א יום.** מחמשה בניסן עד ט״ז בו: **הזורעים בדמעה ברנה יקצורו.** שלא היה להן מה לאכול: **מאי הלך ילך ובכה.** אם לבני אדם כבר נאמר הזורעים בדמעה ברנה יקצורו אלא על השור הכתוב אומר: **בהליכתו.** לחרוש התלם: **ובחזירתו אוכל חזיז.** שחת מן התלם שזרעו בהליכתן שכשהוא זורע מיד מתחלת ליגדל: **מאי בא יבוא ברנה נושא אלומותיו.** אם מפני התבואה שיש להם לאכול הרי כבר אמור ברנה יקצורו: **שבולת זרתים.** זהו נס גדול מה שאין כן דרך כל תבואה שהקנה פי שלשה וארבעה בשבולת: **כי קרא ה׳ לרעב.** בימי יהורם בן אחאב נאמר: **מה שבשדות.** ספיחים ומה שנשתייר בשדות: **אכלו בשר בניהם.** מקלתם: **משום דבקרבך קדוש.** י) שאתה מטיב מעשיך לא יבא הקב״ה בעיר: **לא אבא בירושלים כו׳.** והכי קאמר עד שיהא בקרבך קדוש למטה דהיינו ירושלים לא אבוא בעיר שלמעלה: **ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו.** ירושלים שלמטה תהא בנויה כעיר שחוברה לה שהיא כיוצא בה חבירתה ודוגמתה. מכלל דאיכא ירושלים אחריתי והיכן אם לא למעלה: **ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא.** אי לאו גזרה שוה היה משמע אטומים כעץ לקבל מוסר ולשוא היו לוקין: **באחת.** עבירה שהן עושין יתבערו הכסילים רשעים: **עשרים ל) וארבעה שביקא להו.** בתמיה. בפרשת התשפוט (יחזקאל כב) כ״ד עבירות שעברו. ל״א שעברו על כ״ד ספרים:
שקולה

רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק. כלומר כיון שהתחיל ביום ראשון של ה) אחרונים שוב אינו פוסק וכן הפסק: **יורה** במרחשון הוא. פי׳ אקרא דכתיב ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון פריך דמתני׳ אפשר לתרץ דאמלקוש קסמיך אבל ביורה מודה דבמרחשון: **ובחזירתו** אוכל חזיז מן התלם וכו׳. וקשיא הא דקאמר לעיל נמצא הגדילה בששה חדשים גדילה באחד עשר יום הוה ליה למימר גדילה בתליסר מ) ובי״ד יומי שהרי מיד מתחלת ליגדל ושמא י״ל דלכל המאוחרת שנזרעה בשלישית קאמר נמצא גדילה בי״א יום ול״ע: **לא** אבוא בעיר. פירוש בעיר ר״ל בעיר ממש וי״מ פשטיה דקרא בעיר בשנאה כלומר לא אבוא בשנאה ועיר הוי ל׳ שנאה כמו ומלאו פני תבל ערים (ישעיה יד):
ומי

מסורת הש״ס

א) לעיל ד:, ב) [גי׳ רי״ף ורא״ש יוסי], ג) [ל״ל דתניא], ד) [לקמן ו.], ה) ס״א ותרתי [וכן גירסת הערוך עשרין ותרתי וכו׳ בערך עשר ע״ש שהאריך בפירוש הזה למחשב כולהו], ו) והא וכו׳ ל״א ליתא בס״א, ז) [פרשת עקב], ח) [דף ו.], ט) [מ״ב ח], י) [יואל ב], כ) בתמיה משום דבקרבך קדוש דהיינו שאתה כו׳ גירסת רש״א, ל) [ס״א ושתים], מ) גי׳ רש״א וכי״ב,

◆

תורה אור השלם

1. וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּייָ אֱלֹהֵיכֶם כִּי נָתַן לָכֶם אֶת הַמּוֹרֶה לִצְדָקָה וַיּוֹרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בָּרִאשׁוֹן: יואל ב כג
2. יֶתֶר הַגָּזָם אָכַל הָאַרְבֶּה וְיֶתֶר הָאַרְבֶּה אָכַל הַיָּלֶק וְיֶתֶר הַיֶּלֶק אָכַל הֶחָסִיל: יואל א ד
3. הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ: תהלים קכו ה
4. וֶאֱלִישָׁע דִּבֶּר אֶל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הֶחֱיָה אֶת בְּנָהּ לֵאמֹר קוּמִי וּלְכִי אַתְּ וּבֵיתֵךְ וְגוּרִי בַּאֲשֶׁר תָּגוּרִי כִּי קָרָא יְיָ לָרָעָב וְגַם בָּא אֶל הָאָרֶץ שֶׁבַע שָׁנִים: מלכים ב ח א
5. וַיִּגְזֹר עַל יָמִין וְרָעֵב וַיֹּאכַל עַל שְׂמֹאול וְלֹא שָׂבֵעוּ אִישׁ בְּשַׂר זְרֹעוֹ יֹאכֵלוּ: ישעיהו ט יט
6. לֹא אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אַפִּי לֹא אָשׁוּב לְשַׁחֵת אֶפְרָיִם כִּי אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר: הושע יא ט
7. יְרוּשָׁלַ͏ִם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה לָּהּ יַחְדָּו: תהלים קכב ג
8. וּבְאַחַת יִבְעֲרוּ וְיִכְסָלוּ מוּסַר הֲבָלִים עֵץ הוּא: ירמיהו י ח
9. הֶבֶל הֵמָּה מַעֲשֵׂה תַּעְתֻּעִים בְּעֵת פְּקֻדָּתָם יֹאבֵדוּ: ירמיהו י טו
10. כִּי שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּארוֹת בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא יָכִלוּ הַמָּיִם: ירמיהו ב יג

◆

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ יורה בניסן היא יורה במרחשון הוא: (ב) רש״י ד״ה מונה כו׳ אלא כ׳ וכלים ביום שביעי יום כו׳ כצ״ל ותיבת טוב נמחק: (ג) בא״ד דהיינו ביו״ט אחרון. נ״ב כלומר עד ליל יו״ט ולא ליל יו״ט בכלל: (ד) ד״ה יצאו וזרעו מה שבידם שני כצ״ל והד״א ותיבת וזרעו נמחק: (ה) תום׳ ד״ה רבא כו׳ ביום ראשון של שני ימים אחרונים שוב:

◆

רבינו גרשום

כיון שהתחיל. לשאול במוסף דיום ראשון שוב אינו פוסק, אלא שואל במנחה (בשחרית ובערבית) [בערבית ובשחרית] ומוסף וכו׳. **ואף רב הדר ביה.** ואמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק. **מונה כ״א.** בתשרי, דהיינו ראשון של אחרון, ויתחיל לשאול ושוב אינו פוסק, כדרך שמונה מר״ה ועד יוה״כ. **יורה ומלקוש בראשון.** האי ראשון היינו ניסן. **בימי יואל נתקיים מקרא הזה.** יורה בראשון, ולעולם יורה במרחשון הוא. **שני ושלישי ורביעי.** בניסן, נמצא תבואה שרגילה להתגדל בו׳ חדשים גדילה בי״א יום, מרביעי דניסן עד יום י״ו בו שמקריבין בו העומר. **כשהשור הולך** לזרוע בוכה, שרעב. **מהו אלומותיו.** דמשמע תרי, דקנה זרת ושיבולת שתי זרתות. **אמר הקב״ה לא אכנס בירושלים של מעלה.** דהכי משמע, עד שבקרבך קדוש שיבנה ירושלים למטה, לא אכנס לירושלים של מעלה. **יחדיו.** משמע תרי ירושלים. **ומנלן** דהאי אחת משמע ע״ז, כתיב הכא מוסר הבלים עץ הוא. **עשרים וארבעה שביקא להו.** כלומר, והלא עברו על עשרים וארבעה ספרים. ע״א, עשרים ושש עבירות כתיבי באותה פרשה התשפט התשפט.

עין משפט נר מצוה

יב א ב מיי׳ פ״ב מהל׳ תפלה הל׳ טו טוש״ע א״ח סימן קיד סעיף א:

◆

מוסף רש״י

עד מתי שואלין את הגשמים. בסוף ימות הגשמים, **עד שיעבור הפסח.** דאמרינן כל חולו של מועד ותן טל ומטר (לעיל ד:).

◆

רבינו חננאל

ושקלי׳, ואסקוה [מונה] כ״א יום מראש השנה ועד יום טוב האחרון של חג, (ומתחיל להזכיר ביום טוב האחרון), כדרך שמונה עשרה ימים מראש השנה ועד יום הכיפורים והעשירי הוא יום הכפורים, ומתחיל להזכיר, וכיון שמתחיל שוב אינו פוסק, וכן הלכה. **מתני׳ עד מתי שואלין את הגשמים כו׳.** א) הא אסיק׳ לשמעתא כי שליח ציבור היורד לפני התיבה ביום טוב הראשון של פסח מזכיר מוריד הגשם ופוסק מלהזכיר, והיורד במוסף אינו מזכיר. ב) כיון שא״ר מאיר עד שיצא ניסן שנא׳ ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון, ואקשינן והא מורה במרחשוון הוא ומלקוש בניסן. ושנינן בימי יואל בן פתואל ג) (ש״מ) [נאמר] מורה בניסן, שיצא אדר ולא ירדו גשמים, ירן[ד]ה רביעה ראשונ[ה] באחד בניסן, אמר להם הנביא צאו וזרעו, נעשה להן נס ונתגלה להם החטים שאוגרין הנמלין בחורין ובכתלים ולקחו אותן וזרעו. ירדה להן רביעה שנייה בחמשה בניסן, וצמחו זרעים והקריבו העומר בי״ו בניסן. נמצאת תבואה [ה]גדילה בו׳ חדשים [גדילה] בי״א יום, על אותו דור נאמר הזורעים בדמעה ברינה יקצורו, השור שהיה בהליכתו הולך כמו בוכה, בחזירתו היה אוכל חזיז. בא יבא ברינה [נושא] אלומותיו, קנה זרת שבולת שתים. **א׳ ליה רב נחמן לר׳ יצחק הא דכתיב כי קרא ה׳ לרעב וגו׳** אותן שבע שנים מאי אכול. א׳ ליה הכי א״ר יוחנן שנה ראשונה אכלו מה שבבתים שנייה אכלו מה שבשדות כו׳. **ותוב** בעא מיניה, בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר. א׳ ליה, הקב״ה הבטיח לישראל שאינו בא בירושלם של מעלה עד שיבנה להם ירושלם של מטה וישרה שכינתו הקדושה בקרבם. **ותוב** בעא מיניה מאי דכת׳ ובאחת יבערו ויכסלו וגו׳. אמר ליה אחת היא שמבערת הרשעים לגיהנם, ומאי ניהי עבודה זרה. **ותוב** בעא מיניה מאי דכת׳ כי שתים רעות עשה עמי וגו׳, תרתי בלחוד הוא דעבוד כ״ב שביקא להו. יש מי שמפרש כי יש עבירה הכתובה בכ״ד ספרים, כלומר במקרא, (שלו) [כולן] שלא עשו אותה. ומנין כ״ד, שתים רעות וכ״ב דמתמה, (שמפרש וכי יש עבירה הכתובה בכ״ד) כלומר, וכי הניחו בכ״ב ספרים [הנותרים] עבירה הכתובה בהם שלא עשו אותה. (ואנו קבלנו מרבותינו, כי אילו הן כ״ד [חטאות] הסת[ו]מות בכאן הם המפ[ו]רשים בתלמוד ארץ ישראל פרק אילו שאין להם חלק) ד) יש מן החכמים המפ[ר]שים שהיו אומרים כ״ד רעות אילו הן הנזכרות בהאי קרא, אותי עזבו מקור מים חיים, לחצוב להם, עזבך את ה׳ אלהיך, רעתך, ומשובותיך, ולא פחדתי אליך, לא אעבור, צועה, זונה, נהפכת, נכתם עונך, לא נטמאתי, דרכך בגיא, אהבתי זרים, ואחריהם אלך, הובישו הם, [המה] מלכיהם, שריהם כהניהם, ונביאיהם, אומרים לעץ אבי אתה, לאבן את ילדתנו, כי פנו אלי עורף, מספר עריך היו אלהיך. אלו כ״ד רעות. [ואנו קבלנו מרבותינו כי אילו הן כ״ד [חטאות] הסת[ו]מות בכאן הם המפ[ו]רשים בתלמוד ארץ ישראל בפרק אלו שאין להם חלק], אמר ר׳ יוחנן לא גלו ישראל עד שנעשו כ״ד כתות של מינים, שנאמר בן אדם שולח אני אותך וגו׳, אל הגוי המורד לא נאמר אלא הגוים המורדים. ומצאנו במדרש חזית, א״ר יוחנן כ״ד חטאות הוכיח יחזקאל הנביא את ישראל בפרשת התשפוט את עיר הדמים, אלו הן, עיר שופכת דם, ועשתה גלולים, טמאת השם, רבת המהומה, איש לזרועו היו בך למען שפוך דם, ה) אב ואם הקלו בך, לגר עשו בעושק בתוכך, יתום ואלמנה הונו בך, קדשי בזית, ואת שבתותי חללת, אנשי רכיל היו בך, ואל ההרים (היו) [אכלו] בך, זמה עשו בתוכך, ערות אב גלה בך, טמאת הנדה (ענה) [ענו] בך, ואיש את אשת רעהו עשה תועבה, ואיש את כלתו טמא בזמה, ואיש את אחותו בת אביו ענה בך, שוחד לקחו בך, נשך ותרבית לקחת, ותבצע[י] רעיך בעשק, ואותי שכחת נאם ה׳. ותבצע[י] רעיך בעשק, ואותי שכחת נאם ה׳. ועל כולם לא חתם אלא על הגזל, והנה הכיתי כפי אל בצעך אשר עשית ועל דמך אשר היו בתוכך. היעמוד לבך אם תחזקנה ידיך לימים אשר אני עושה אותך אני ה׳ דברתי ועשיתי. והפיצותי אותך בגוים וזריתיך בארצות והתימותי טומאתך ממך. ונחלת בך לעיני (ה)גוים וידעת כי אני ה׳. **א׳ ליה הכי אמר ר׳ יוחנן.** עבירה אחת שיש בה שתי רעות, ומאי ניהו ע״ז, שנאמר כי שתים רעות עשה עמי אותי עזבו, והלכו אל הגלולים, כי עברו איי כתיים גו׳, עד ועמי המיר כבודו בלא יועיל.

א) נראה דר״ל דאסיקנא לעיל דאין הלכה כר״י דסך מתני׳ רק כאידך דר״י דש״ץ היורד וכו׳. ב) נראה דצ״ל ר״מ אומר עד שיצא וכו׳. ג) אולי צ״ל בימי יואל בן פתואל ירד מורה בניסן. ד) כאן צ״ל מ״ש למטה לא גלו ישראל וכו׳. ה) אב ואם נחשבים לב׳ וכן יתום ואלמנה כ״ה בערוך.